

ΡΟΥΣΣΩ ΚΑΙ ΧΙΟΥΜ: ΜΕΡΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ (της Ιωάννας Μουτσοπούλου)

Buste de Jean-Jacques
Rousseau (par Jean-
Antoine Houdon)

(2ο μέρος του άρθρου : “Μήπως ο Ζ.Ζ.Ρουσσώ αδικήθηκε; Ο σκοτεινός ρόλος των διαφωτιστών”)

Ολοκληρώνοντας εν συντομία τα γεγονότα στη σχέση Ρουσσώ και Χιουμ:

6) Όταν ο Ζαν Ζακ Ρουσσώ αντέδρασε στην κατάπτυστη εκείνη επιστολή που τον πρόσβαλε με μια άλλη επιστολή προς τον Χιουμ, η οποία είχε περισσότερο πικραμένο παρά εξοργισμένο ύφος, οι φίλοι του Χιουμ αντέδρασαν με εξαιρετικά κακόβουλα

λιβελογραφήματα μέχρι που κάποιο, μάλιστα, τον παρομοίασε με έναν τσαρλατάνο που στο τέλος πεθαίνει από πλήξη και μνησικακία! Ένα από αυτά αποδίδεται στον Βολταίρο.[1] Υπήρξαν βέβαια και λίγοι υπερασπιστές του. Αυτή ήταν η διανόηση και βλέπουμε πόση εφαρμογή είχε το περίφημο “διαφωνώ με ό,τι λες, αλλά θα υπερασπιστώ μέχρι θανάτου το δικαίωμά σου να το λες” του Βολταίρου! Στην πραγματικότητα αυτό δεν λειτουργούσε, γιατί η οργή και η προσβλητική διάθεσή τους έλεγαν έμμεσα ότι δεν θα επέτρεπαν σε κανέναν να έχει αντίθετη άποψη, αλλιώς θα τον αφάνιζαν κοινωνικά με τον βάρβαρο τρόπο τους.

7) Ο Ρουσσώ είχε συναισθηματικά ξεσπάσματα λόγω των περιπετειών του, του χαρακτήρα του και λόγω του γεγονότος ότι υποψιαζόταν για προδότες ανθρώπους που φαινόταν φίλοι του, όπως τον Χιουμ, αλλά δεν είχε αποδείξεις γι’ αυτό και βρισκόταν σε εσωτερική αναταραχή μεταξύ υποψίας και ενοχής. Ο Χιουμ όμως δεν μπορούσε να καταλάβει την τόση ευαισθησία και παρέμενε ψυχρός και εξηγούσε τα ξεσπάσματα διαφορετικά. Επίσης, ο ΖΖΡ έλεγε σε επιστολή του ότι τις επιστολές του τις ελάμβανε ανοιγμένες(!) (δηλαδή κάποιος τις διάβαζε κρυφά) και τις δικές του τις ταχυδρομούσαν άλλοι όταν ήταν στην Αγγλία. Αυτό ταιριάζει με το προηγούμενο ότι ο Χιουμ δεν του έδωσε δύο επιστολές που του απευθυνόντουσαν.

8) Ο Χιουμ είχε φροντίσει να του εγκριθεί μία σύνταξη, αλλά ο ΖΖΡ είπε πως δεν μπορούσε προς το παρόν να την αποδεχθεί, γιατί βρισκόταν σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση και δεν μπορούσε να σκεφθεί σοβαρά. Τότε ο Χιουμ εξανέστη και είπε ότι έπρεπε να υπάρχει και λίγη λογική. Του ήταν αδύνατον να συμπονέσει αυτή την υπερευαισθησία.[2] Μπορεί η άρνηση του ΖΖΡ να λάβει τη σύνταξη να ήταν παράλογη, δεν μπορούμε όμως να κρίνουμε αν δεν γνωρίζουμε και τις υποχρεώσεις που θα συνεπαγόταν μια αποδοχή της – υποχρεώσεις απέναντι στον βασιλιά που τη χορηγούσε – και ο ΖΖΡ ήθελε να αισθάνεται ελεύθερος να κρίνει την εξουσία. Ο Χιουμ τον πίεσε και ο ΖΖΡ του απάντησε για τελευταία φορά κατηγορώντας τον ότι ήθελε εδώ και πολύ καιρό να τον εξαπατήσει και να τον ντροπιάσει, χωρίς

η επιστολή να είναι υπερβολική ούτε θρασεία, κατά την άποψή μου. Τότε ο Χιουμ φοβούμενος μήπως ο ZYP τον εκθέσει δημόσια, έστειλε επιστολές στους γάλλους φίλους του όπου αποκάλυψε τη συμπεριφορά του “μανία και παράνοια”[3], κάτι υπερβολικό και αναντίστοιχο με την πραγματικότητα.

Ο Χιουμ, που τόσο εύκολα κατηγορούσε τον Ρουσσώ για τρέλλα, όταν απλώς προσπαθούσε κυνηγημένος από όλους να υπερασπίσει τον εαυτό του, ήταν αυτός που τρελλάθηκε ολότελα με την κατηγορία του Ρουσσώ, κινητοποίησε όλους τους φίλους του διαφωτιστές, στη Γαλλία πρώτα αλλά και στην Αγγλία, και αυτοί αντιμετώπισαν έναν αλλόφρονα Χιουμ και ενοχλήθηκαν με τον βάρβαρο τρόπο που αναφερόταν στον ZYP (τον αποκαλούσε αχρείο, ψεύτη, κτήνος, μοχθηρό, αδίστακτο παλιάνθρωπο, που πρόσβαλλε την ανθρώπινη φύση). Διάβαζαν αποσπάσματα από αυτές τις επιστολές στο σαλόνι του Χόλμπαχ και τις εξαφάνισαν για να χαθούν τα πειστήρια αυτής της κρυμμένης πλευράς του Χιουμ.[4] Ο Χιουμ επίσης θεωρούσε ότι ο ZYP μηχανορραφούσε για να τον εκθέσει στον βασιλιά και τον λαό, και ο ίδιος να κερδίσει την εύνοια των κομμάτων της αντιπολίτευσης στο Λονδίνο! Αλλά ουδεμία ένδειξη υπήρχε για τέτοιο ενδιαφέρον του ZYP, ενώ αντιθέτως υπήρχε τέτοιο ενδιαφέρον εκ μέρους του Χιουμ που στο τέλος μάλιστα έγινε υφυπουργός. Δική του ήταν η φιλοδοξία. Οι φίλοι του προσπάθησαν να κατευνάσουν τον Χιουμ, γιατί έλεγε πράγματα υπερβολικά που ούτε οι ίδιοι δεν πίστευαν για τον Ρουσσώ. Τελικά, έφτιαξαν μία επιτελική ομάδα (!) να διαχειριστεί το θέμα του Χιουμ σχετικά με τον Ρουσσώ προς όφελος βέβαια του Χιουμ και δικό τους, εξαφάνισαν λοιπόν τις επιστολές που τους είχε γράψει ο Χιουμ για να μη διαρρεύσουν και εκτεθεί με τις τρέλλες που έλεγε αυτός ο “σοφός” και απασχολήθηκαν όλοι μαζί με συγγραφή κειμένων και ανταλλαγή απόψεων για να επηρεάσουν ευνοϊκά προς αυτούς την κοινωνία. Ολόκληρη ομάδα οργανωμένη εναντίον ενός και μάλιστα φτωχού! Θα θέλαμε να γνωρίζουμε τι θα έκανε ο Χιουμ που έγινε έξαλλος με μία μόνον προσωπική επιστολή, αν είχε υποστεί τα βάσανα του Ρουσσώ, είχε κινδυνεύσει η ζωή του και είχε διαπομπευθεί δημόσια. Αυτό που γινόταν ήταν εν ολίγοις έγκλημα εκ

προμελέτης και ήταν ντροπή και απανθρωπιά τους. Ο τίτλος του διανοούμενου δεν τους έσωσε από την ντροπή αυτή.

Μάλιστα, ακόμη και μετά το γεγονός αυτό, ο Χιουμ για πολύν καιρό φοβόταν για την υστεροφημία του και ανακάτεψε για υπεράσπισή του ακόμη και τη βασιλική οικογένεια με την οποία είχε σχέση. Ωστόσο, είχε ήδη συλληφθεί να λέει ψέμματα σε διάφορες περιπτώσεις ακόμη και στους φίλους του, πράγμα που καθόλου δεν συνάδει με την επωνυμία του και τη φήμη του. Μόνον που δεν ήταν μόνον τα ψέμματα, αλλά και η αναληψία που καλυπτόταν πίσω από ένα ψυχρό ύφος.

Οι λεπτομέρειες της σύγκρουσης ήταν πολλές και προκύπτουν από τις διασωθείσες επιστολές. Η αντίκρουση του Χιουμ σε ό,τι του καταλόγιζε ο Ρουσσώ φαίνεται ανεπαρκής σε διάφορα σημεία, αν όχι σε όλα.

Η ευαισθησία του Ρουσσώ, οι οδύνες του που ήταν πραγματικές και η συχνά ακοινώνητη και επικριτική συμπεριφορά του δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να δικαιολογήσουν τη συμπεριφορά των εχθρών του.

Ό,τι και να έκανε ο Ρουσσώ, όπως και να αντιδρούσε, ο Χιουμ εύκολα και μετά μανίας τον χαρακτήριζε τρελλό και παράφρονα – και όλη αυτή η ομάδα των φίλων του έκανε το ίδιο. Αυτό θυμίζει το λεχθέν από τον ναζί υπουργό προπαγάνδας Γκαίμπελς, που έλεγε να ρίχνεις συνεχώς λάσπη γιατί στο τέλος κάτι θα μείνει. Λες και ο Ρουσσώ δεν είχε το δικαίωμα να αντιδράσει σε οποιαδήποτε χοντροκοπιά, κακολογία και κακοβουλία. Ο Ρουσσώ παραπονέθηκε ότι ήθελαν να τον εξευτελίσουν – πράγμα ολοφάνερο τελικά – και αυτοί με θράσος τον αποκαλούσαν σταθερά τρελλό για τις υποψίες του.

Το τέλος της υπόθεσης αυτής δικαιώνει σε βασικές γραμμές κατά την άποψή μας τον Ρουσσώ, ο οποίος, όταν τα έμαθε όλα αυτά, συνεπέρανε ότι ο Χιουμ, όντας στενός φίλος με τους εχθρούς του Ρουσσώ, είχε υποκριθεί τον φίλο του για να τον παρασύρει στην

Αγγλία και να τον απομονώσει ως τελείως ξένο στη χώρα για να τον εξευτελίσουν ελεύθερα σε συμπαιγνία μεταξύ τους. Το ότι υπήρχε συμπαιγνία και μίσος είναι φανερό, το ότι όμως τον κάλεσε στην Αγγλία γι' αυτό δεν είναι φανερό, χωρίς βέβαια να αποκλείεται.

9) Ο Γουόλπολ πάλι, ο αριστοκράτης που είχε δημοσιεύσει εκείνη την κατάπτυστη χλευαστική επιστολή ως βασιλιάς Φρειδερίκος, επειδή δυσαρεστήθηκε αργότερα με τον Χιουμ, αποκάλυψε σε μία άλλη επιστολή του ότι «...λυπάμαι που το λέω, αλλά ... ο κ. Χιουμ δεν φέρθηκε έντιμα απέναντί μου. Στην αρχή της επιστολής μου βάζω τα γέλια με τους μορφωμένους φίλους του που τον παρακινούσαν να εκδώσει κάτι το οποίο – όπως του είπα – το έκαναν μόνον και μόνον **για να ικανοποιήσουν το δικό τους μίσος προς τον Ρουσσώ**. ... Εγώ δεν είχα μίσος γι' αυτόν, είχα γελάσει με τα καμώματά του, αλλά είχα προσπαθήσει να τον βοηθήσω και πάνω απ' όλα απεχθανόμουν τις **παιδαριώδεις έριδες λογίων και δήθεν φιλοσόφων**». Ο ίδιος ο φίλος του Χιουμ διαπιστώνει ότι αυτός και οι φίλοι του διανοούμενοι είχαν μίσος ενάντια στον Ρουσσώ, αυτοί που υποτίθεται θα απελευθέρωναν την ανθρωπότητα από τον σκοταδισμό.

Όπως, λοιπόν, ξεδιπλώνεται η αλυσίδα των γεγονότων που προκύπτουν από τα υπάρχοντα στοιχεία, καταλήγει κανείς στο συμπέρασμα ότι υπήρχε μία εμπαθής διαμάχη όπου χρησιμοποιήθηκαν από το μέρος των εχθρών του Ρουσσώ όλα τα μέσα για να τον συντρίψουν, χωρίς να φαίνονται. Το ότι ο Ρουσσώ είχε ξεσπάσματα ήταν αληθινό αλλά και δικαιολογημένο σε κάποιον βαθμό από τις σοβαρές ταλαιπωρίες του (κίνδυνος ζωής, ακραία φτώχεια, κοινωνική αποξένωση). Ο Γκαίτε όταν διαφώνησε με τον Μπετόβεν για την τραχιά συμπεριφορά του δεν επιδόθηκε σε συκοφαντίες και αήθεις επιθέσεις εναντίον του, απλώς σταμάτησε να τον συναναστρέφεται. Εδώ όμως δεν πρόκειται για τη συμπεριφορά του Ρουσσώ, αλλά για βαθύτερες διαφορές,

χαρακτήρες και ίσως σκοπιμότητες.

Αυτοί οι άνθρωποι εθεωρούντο προοδευτικοί στην εποχή τους, αλλά μάλλον για ένα μοναδικό λόγο: για την αθεΐα τους – και, όπως σωστά διακρίνει ο Π. Κανελλόπουλος, είχαν ταυτίσει την πρόοδο και τον διαφωτισμό με την αθεΐα. Όλα τα άλλα φαίνεται πως δεν τους απασχολούσαν. Όμως αυτό δεν ήταν ορθό κριτήριο, γιατί η προοδευτικότητα δεν θα έπρεπε να βασίζεται μόνον στην κριτική των κακώς κειμένων της φανατικής πίστης αλλά κυρίως στην κοινωνική τοποθέτηση του καθενός, επειδή μπορεί να απορρίπτεις κάτι αρνητικό, αλλά αυτό που θέλεις να είναι ακόμη χειρότερο ή εξίσου κακό. Γι' αυτό οι πολώσεις δεν είναι χρήσιμες για να έχουμε ορθή κρίση. Επιπλέον, η ποιότητα της ανταπόκρισης των ανθρώπων σε ο,τιδήποτε μεγάλο δεν μπορεί να χαρακτηρίσει το ίδιο το μεγάλο, όπως π.χ. η ελευθερία δεν μπορεί να απορριφθεί γιατί της έχει γίνει κακή χρήση, ομοίως και το ζήτημα του Θεού, της ισότητας, της ενότητας, της δημοκρατίας κτλ. Στην πραγματικότητα, πίσω από τέτοιες διαμάχες κρύβονται συμφέροντα και “θρησκευτική” σύγκρουση, γιατί και ο υλισμός ως πίστη στην ύλη είναι μία θρησκεία επειδή απαντά στο εσχατολογικό πρόβλημα του ανθρώπου. Μπορεί να φαίνεται υπερβολικό αυτό, αλλά δεν είναι.

Είναι αφελείς ή προκατειλημμένοι όσοι λένε ότι οι συγγραφείς του βιβλίου “Ο σκύλος του Ρουσσώ” φαίνεται να είναι οπαδοί του Ρουσσώ, επειδή τα συμπεράσματά τους ευνοούν αυτόν; Όμως, εφ' όσον υπάρχουν επιστολές των ίδιων των εμπλεκομένων διανοούμενων που δείχνουν τους χαρακτήρες και τα κίνητρά τους, δεν είναι δυνατόν να παραμένει κανείς στην δήθεν αμφιβολία. Αυτό είναι φανατισμός εκτός λογικής.

Ποια ήταν όμως, άραγε, η κοινωνική τοποθέτηση του Χιουμ;

Τον δίωξε μεν η εκκλησία, αλλά το μόνο που έπαθε ήταν η απώλεια μιας πανεπιστημιακής θέσης, κατά τα άλλα ήταν συντηρητικός και είχε σχέσεις και με την αυλή και με την

εξουσία, μια και διετέλεσε και υφυπουργός. Αυτές οι σχέσεις τον βοήθησαν να έχει κύρος και επιρροή σε σύγκριση με έναν φτωχό και μοναχικό Ρουσσώ που παρά τις εξάρσεις και παραξενιές του ήταν ευαίσθητος και υπέφερε. Τον χτύπησαν όλοι μαζί χρησιμοποιώντας ακριβώς αυτή την ευαισθησία του και δημιούργησαν ένα τέτοιο κλίμα βάρβαρης βεβαιότητας ώστε να μείνει η αίσθηση ότι ο Ρουσσώ ήταν “τρελλός”. Και μετά έλεγαν ότι ήταν υπερβολικός στις υποψίες του, ενώ φυσικό ήταν αλλά και σωστό τελικά να τους υποψιάζεται πλέον όλους, αφού δεν ήξερε ποιος ήταν εχθρός και ποιος φίλος. Και σε αυτούς αποδόθηκαν τιμές και ιδιότητες που δεν είχαν και συγκαλύφθηκε το έξαλλο μίσος τους εναντίον του. Το ότι ήταν έξαλλο προκύπτει από την ίδια τη συμπεριφορά τους με το διακύβευμά της. Αρκεί να αναλογιστεί κανείς πώς θα αισθανόταν αν ήταν στη θέση του Ρουσσώ. Υπερβολική και αήθη θεωρεί τη συμπεριφορά τους και ο Π.Κανελλόπουλος στο “Ιστορία του Ευρωπαϊκού Πνεύματος”, ο οποίος μάλιστα έβγαλε αυτό το συμπέρασμα χωρίς να έχει ανά χείρας το πρόσφατα εκδοθέν βιβλίο για τις επιστολές των παραπάνω “διαφωτιστών” που αποκαλύπτουν τη διαπλοκή τους εναντίον του Ρουσσώ.

Σε όλη αυτή την απαράδεκτη κατάσταση πρέπει να λάβουμε υπόψη μας και την δράση του Βολταίρου εναντίον του που άσκησε μεγάλη επιρροή και συνδυάστηκε με τη δράση των παραπάνω. Αλλά αυτό θα γίνει με άλλο κείμενο.

Ιωάννα Μουτσοπούλου

Μέλος της ΜΚΟ ΣΟΛΩΝ

21/2/2018

[1] David Edmonds & John Eidinow, Ο σκύλος του Ρουσσώ, σελ. 167 επ., εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, 2007

[2] Άνω σελ. 181

[3] Άνω σελ. 185

[4] Άνω σελ. 185 επ.

ΦΩΤΟ : en.wikipedia.org